Jag högläser – varför då?

Läsa - Undervisning, Årskurs 1-3

Syfte

För att levandegöra texter, ge kött och blod till karaktärer, platser och händelser, öppna dörrar, kunna ge stöttning samt som ett verktyg för att skapa gemensamma upplevelser och gemenskap i grupperna jag undervisar i. Som Anne-Marie Körling skriver: *Högläsningen är generös, meningsfull och pedagogisk.*

Läraren reflekterar om högläsning

Högläsningen är dessutom demokratisk och inkluderande. Den säkerställer att alla elever kan samlas kring samma text och få del av samma innehåll. Men ska vi verkligen anpassa undervisningen efter de svagaste läsarna, eller som jag numera säger, i enlighet med Lucy Calkins, de kämpande läsarna? kanske någon funderar. Mitt svar är; ja, vi ska anpassa undervisningen efter alla våra elever. Vi har de elever vi har. Eleverna är hos oss, var skulle de annars vara? Detta innebär inte att undervisningen ska vara lätt, tvärtom den ska vara utmanande och stimulerande för alla, vilket kräver mycket av oss lärare.

Högläsning med bilderböcker – metod och uppgifter

Jag väljer bilderböcker som jag tänker ska berika mina elever på något sätt, naturligtvis språkligt, men även till exempel estetiskt, filosofiskt eller humoristiskt. Arbetet med varje bilderbok har dessutom noggrant planerade syften. Det kan vara:

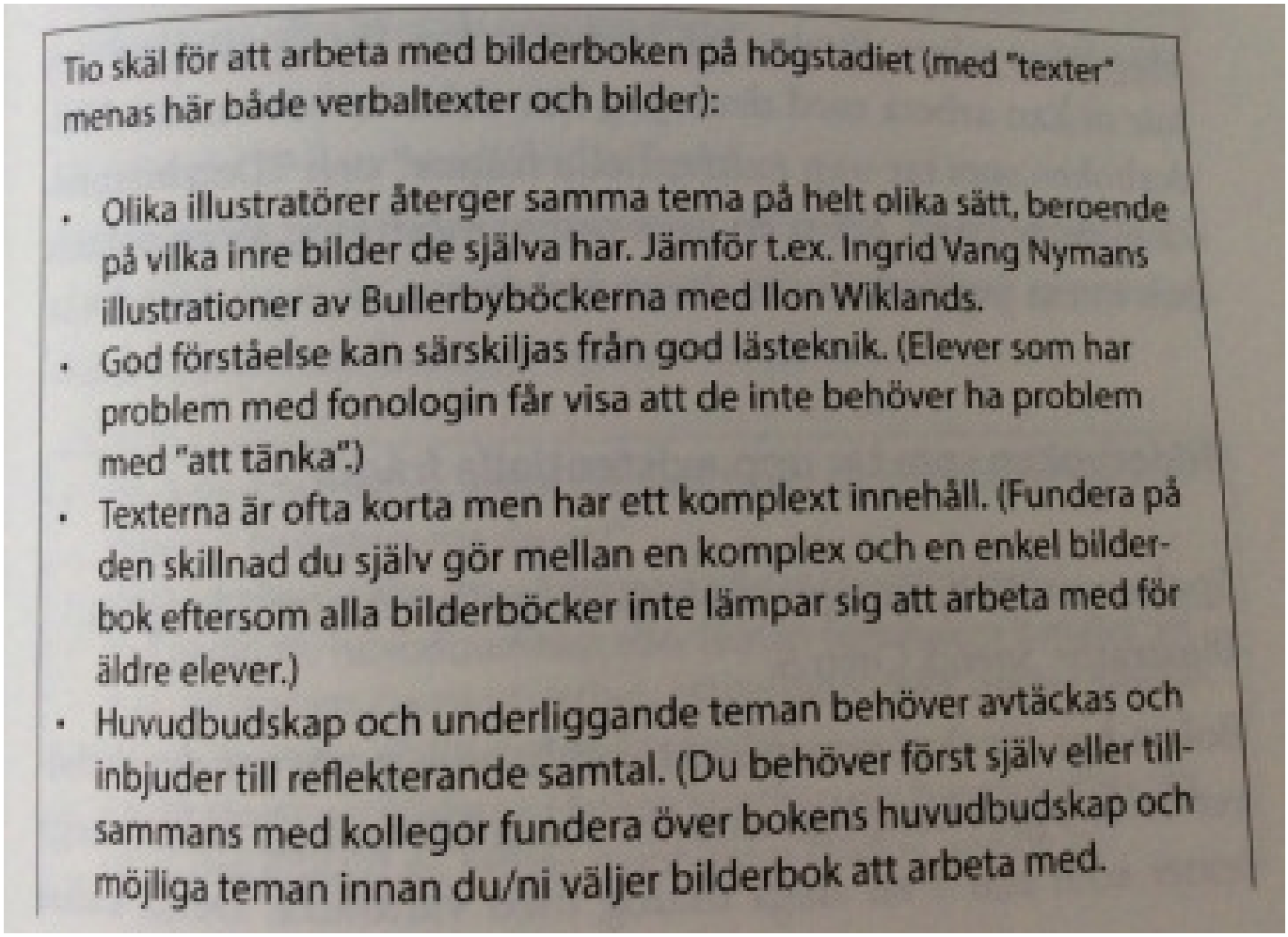
- Att inspirera till eget skrivande.
- Undervisa i dialogskrivande.
- Undervisa i stavning och grammatiska strukturer.
- Att bygga ordförråd i både bas och utbyggnad.
- Uppmärksamma enskilda grafem och fonem samt läsriktning.
- Träna strategier i muntligt och skriftligt berättande.
- Turtagande och aktivitet i samtal.
- Träning i att framföra åsikter och argumentera, samt lyssna på andras.
- Uttalsträning.
- Undervisa om lässtrategier.
- Lära sig att använda kartbok och ordlista.
- Stödja inlevelseförmågan.
- Låta eleverna möta både igenkänning och nya perspektiv.
- Bildanalys.

Kan man inte uppnå allt detta genom att högläsa mer avancerad litteratur i undervisningen? frågar sig säkert någon. Jag svarar med en motfråga: Vad är avancerad litteratur? Jag låter forskarna Maria Nikolajeva (första bilden) och Barbro Westlund (de två efterföljande bilderna) svara:

Det finns två mycket spridda fördomar om bilderböcker som hör nära ihop. Den första är att bilderböcker är detsamma som småbarnsböcker, att de riktar sig till de yngsta barnen, i princip barn som ännu inte har lärt sig läsa. Detta har som en självklar följd även föreställningen att bilderböcker är enkla, den enklaste delen av barnlitteraturen. Och då vet vi att själva barnlitteraturen ofta även den beskrivits som "enkel", både av dem som inte tar den på allvar och av sina ivriga förkämpar.

I min mångåriga erfarenhet som universitetslärare i barnlitteratur i Sverige och utomlands har jag upprepade gånger kunnat konstatera att studenterna uppfattar bilderboksavsnittet som det svåraste i hela kursen. Men också som det mest stimulerande, det som provocerar flest aha-upplevelser. Oftast kommer studenterna till kursen med exakt den vanföreställning som jag nämnt, att bilderböcker är enkla, primitiva böcker för de minsta. De lämnar kursen – åtminstone några av dem – med entusiasm över och öppenhet mot bilderböcker, och de som är blivande lärare går ut i sitt yrkesliv med bestämda avsikter att använda bilderböcker både på mellan- och högstadiet.

Jag hoppas att bilderbokens allmänna komplexitet har framgått tydligt av min bok. Det borde även vara klart att bilderboken varken är en enhetlig grupp litterära verk eller, för den delen, någon genre. Att det bland den enorma bilderboksutgivningen finns både enkla böcker för de minsta och böcker som inte ens litteraturstuderande tillgodogör sig helt vid första försöket. Att bilderböcker erbjuder en enorm utmaning för läsarens intellekt och estetiska känsla. Att de tilltalar sina läsare på olika nivåer och på olika sätt. Bilderböcker, kanske mer än någon annan form av barnlitteratur, illustrerar barnlitteraturens allmänna dilemma: att den är flerskiktad och mångdimensionell, och att varje skikt och varje dimension är lika intressant och lika värd att studera.

Tio skäl för att arbeta med bilderboken på högstadiet (med "texter" menas här både verbaltexter och bilder):

- Olika illustratörer återger samma tema på helt olika sätt, beroende på vilka inre bilder de själva har. Jämför t.ex. Ingrid Vang Nymans illustrationer av Bullerbyböckerna med Ilon Wiklands.
- God förståelse kan särskiljas från god lästeknik. (Elever som har problem med fonologin får visa att de inte behöver ha problem med "att tänka".)
- Texterna är ofta korta men har ett komplext innehåll. (Fundera på den skillnad du själv gör mellan en komplex och en enkel bilderbok eftersom alla bilderböcker inte lämpar sig att arbeta med för äldre elever.)
- Huvudbudskap och underliggande teman behöver avtäckas och inbjuder till reflekterande samtal. (Du behöver först själv eller tillsammans med kollegor fundera över bokens huvudbudskap och möjliga teman innan du/ni väljer bilderbok att arbeta med.

- Vilket huvudbudskap finns i texten? Hur kom jag fram till det?
- Vilka underliggande teman eller idéer finns i texten? Hur kom jag fram till det?
- Vilka röster kommer inte fram i texten? Vad kan det bero på? Vilkas röster dominerar?
- Vilka ord eller begrepp uttrycker värderingar, känslor eller beskrivningar?

Sedan får eleverna arbeta med samma modell på egen hand och med följande tilläggsfråga:

- Hur stämmer mina uppfattningar om texten överens med kamraternas uppfattningar – eller med vad författaren vill att jag ska tycka eller uppleva?

Om du använder metoden närläsning alltför ofta, finns en risk att läsningen kan bli allför *efferent* (analytisk) i förhållande till *estetisk* (upplevelsebaserad). Fundera på hur sådana risker kan elimineras.

Med detta inte sagt att vi BARA ska högläsa bilderböcker, naturligtvis inte, men vi kan med gott samvete låta elever i alla åldrar ta del av denna speciella genre inom barnlitteraturen. Några bilderböcker som jag planerar att högläsa för mina elever i höst ser du på bilden.

Lättlästa böcker

Slutligen några ord om bilderböcker som jag väljer att inte högläsa, men som ändå har sin plats i undervisningen. Jag tänker på de mycket lättlästa böcker som kan vara de första eleverna läser självständigt, till exempel Rolf-serien av Rune Fleischer. Rolf-böckerna är mycket populära för sin dråpliga humor och för att de verkligen handlar om något, trots sin enkelhet. Efter ca två veckor i skolan vill jag att en nyanländ elev, förutsatt att hen kan läsa på sitt modersmål samt behärskar det latinska alfabetet, ska kunna läsa och förstå en Rolf-bok. Ibland tror inte eleverna sig själva om att kunna detta och då får jag tillfälle att undervisa i lässtrategier. ”Jodå, du kan. Titta här på framsidan; en

gubbe. Var tror du att han heter?” Samtidigt pekar jag på namnet Rolf. ”Rolf” läser eleven. ”Javisst! Och vad är det här?” Jag pekar på fotbollen/hunden/gitarren eller vad som nu syns på bilden. Eleven svarar. ”Ja, och då kan du läsa det ordet här.” Och så fortsätter vi sida efter sida tillsammans tills eleven har läst sin första bok på svenska. Den stoltheten!

P.S. Naturligtvis läser mina elever även självständigt – varje dag.

Lgr22 Syfte

Utveckla förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.

Centralt innehåll*

Gemensam och enskild läsning. Sambandet mellan ljud och bokstav. Strategier för att avkoda, förstå och tolka ord, begrepp och texter.

Kriterier för bedömning av kunskaper*

Eleven läser bekanta och elevnära texter med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt. Eleven kommenterar och återger delar av innehållet och visar grundläggande läsförståelse. Eleven för också enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna.

* årskurs 1-3